

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Мария Здравкова Кирова
на тема „Бедността сред жените пенсионери в България
(2000-2015 г.)“

за придобиване на образователна и научна степен “доктор”
в професионално направление 2.3. Философия (Етика-Социални
изследвания на пола)

от проф. д-р Хараламби Паницидис

Мария Кирова е завършила бакалавърска степен по специалност Философия в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2011 г. През 2013 г. придобива магистърска степен по специалност Трудова и организационна психология в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Зачислена е като докторант към катедра катедра „Логика, етика и естетика“ на 15.07.2014 г., направление: 2.3 Философия (Етика - Социални изследвания на пола) при СУ „Св. Кл. Охридски“ и отчислена с право на защита на 15.07.2017 г.

Мария Кирова има 3 публикации по темата на дисертацията. Това са статиите:

- Ненова, Г., Спасова, М. (2017). „Социално-икономическата ситуация на жените пенсионерки в България през призмата на теорията на пресечностите“, в Манов, Б., В. Миленкова (съст). Сборник „Докторантите в науката“. Collection of Papers "PhD Students in Science". Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, с. 112-126 (ISBN 978-954-00-0135-7);
- Спасова, Мария (2016). „Връзката бедност - здравен статус на жените-пенсионери в България“, Професионален правен сайт „Предизвикай правото!“ (ISSN 1314-7854);
- Спасова, Мария (2015). „Политики за преодоляване на неравенствата по пол в България през социализма“;

Изнесла е доклади на следните конференции:

- Четиринадесета конференция по етика „Етиката в България – традиции и хоризонти“, посветена на 50г. академична етика в България, 15-16 ноември 2018 г.;
- IX Национална школа за докторанти и млади изследователи на тема: „Междупличностни и междугрупови интеракции във всекидневния живот“ - Институт за изследване на населението и човека при БАН, 4-8 юли, 2016 г., Топола, България;
- III докторантска конференция по проект „Интегрирана програма за обучение и подкрепа на докторантите по социални и хуманитарни науки в СУ“, 21.02.2015 г.
- "Absolute Poverty in Europe" - University of Salzburg, 27- 28 август 2015 г.;
- Трета годишна национална конференция по биоетика и биоправо „Човекът в биоетичните и биоправните регулации“, 11-12 декември 2015 г., гр. София;

Документацията по защитата е пълна. Приложени са изискваните от закона допълнителни справки.

Текстът на дисертацията е от 187 страници, структуриран в три глави, увод, заключение и библиография. Библиографията наброява 136 заглавия, от които 81 на български език (сред които и нормативни документи на български език) и 55 на английски език, използвани в работата върху текста.

В увода коректно, последователно и изчерпателно са очертани теоретичната рамка, методологичният подход и основните проблемни полета на предприетото изследване.

В първа глава удачно е експлицирано теоретичното съдържание на основните понятия, очертаващи рамката на предприетото изследване, а именно – понятията *пол*, *възраст*, *бедност*. Като приносен момент в тази връзка бих изтъкнал успешният опит за тяхното операционализиране във връзка с конкретното тематично поле на дисертационния труд – структурните характеристики на социалната група на жените пенсионерки в България. Акцентът, в теоретичен и методологичен план, е поставен върху интерпретативните възможности на съвременната феминистка теория да даде релевантно обяснение на динамиката на развитие на социалното неравенство и неговите многообразни аспекти в контекста на съвременното общество. В тази връзка, за целите на анализа, са предпочетени *подхода на способностите* и

интерсекционалисткия изследователски подход, който авторката е нарекла с един своеобразен неологизъм - теоретичен подход на пресечностите, предложен от т. нар. *intersectionality theory*. Тук ще си позволя и една бележка. Мисля, че по-ясно и по-адекватно в контекста на българските лексикални норми, би било да се говори за *теория на пресичанията*, съответно – *подход на пресичанията*. Като цяло, анализът, предложен в първа глава, впечатлява с многообразието от обговорени проблемни полета, интересни типологични експликации, балансирано представените теоретични източници и обвързаността му с конкретни емпирични изследвания.

Във втора глава е направена комплексна оценка и критичен анализ на актуални проблеми по отношение на българския пенсионен модел след 1989 до 2015 г. Посочва се, че „реформирането на заварената пенсионна система (първи стълб), в резултат на което се стига до по-тясна връзка между осигурителни вноски и обезщетения (размер на пенсията), както и по-голямата степен на индивидуалност в получаването на пенсионни права оказват по-скоро неблагоприятно влияние за жените“ (с. 60). Този извод е направен въз основа на данни, отнасящи се до такива фактори като: пенсионна възраст осигурителен стаж, сегрегация на пазара на труда в България, съвместяване на трудовите и семейни задължения.

В заключителната част на втора глава е обоснована методологичната рамка на емпиричното изследване, извършено от авторката във връзка с конкретната тема на нейната дисертация. Като основни изследователски методи са използвани този на *устната история*, реализиран посредством качествено интервю, а също и възможни импликации на подхода на способностите в анализа на връзката *пол/възраст/бедност*. Именно тези методологични подходи създават, според авторката, добра основа за адекватно интерпретиране на социално-икономическата ситуация на жените пенсионерки в България.

В трета глава, която представлява емпиричната част от текста на дисертацията, коректно са изложени методиката на емпиричното изследване, ключовите въпроси на проведените интервюта и критериите за подбор на респондентките. Във втората ѝ подчаст са обособени и анализирани темите и подтемите, възникнали по време на разговорите. Както подчертава авторката „оформените основни сюжетни линии са свързани с концепцията за активно стареене и достойни старини, споделяне на лични истории и примери, свързани с измеренията на бедността сред пенсионерите, старостта

и грижата“ (с. 107). Последната, трета част от главата, представя анализ (през оптиката на *подхода на способностите*) на интервютата, реализиран в тясна връзка с едно критично отношение към незадоволителния характер на държавната политика в България спрямо възрастните хора.

Нямам съвместни публикации Мария Кирова.

Авторефератът е добре структуриран и достатъчно ясно представя основните постижения на дисертационния труд. Самооценката за приносните моменти е изложена в 3 пункта. Категорично смятам, че приносните моменти са реални и достатъчно ясно разкриват самостоятелния и творчески характер на дисертационния труд.

Накрая ще си позволя и един въпрос. На различни места в текста критично се подчертава липсата на чувствителност към проблемите на възрастните жени в България от страна на институциите, обществеността и от самите жени, че политиките, които се фокусират върху тази възрастова група, са свързани до-голяма степен единствено с маркиране и отчитане на проблем, че тяхното стартиране е частично, по-често обвързано с европейското финансиране или с други причини, при които не се изискват дългосрочно преструктуриране на сектори и сериозен обществен ресурс, че в тези политики и стратегии възрастните хора се разпознават като една хомогенна група, без да отчитат различните им потребности. Възможна ли е позитивна промяна (дори частична) на тази ситуация от гледна точка на съвременния социално-политически контекст в България?

Заключение.

Като имам предвид конкретните резултати, постигнати в разработената от дисертанта тема, доброто познаване на автентичните текстове на анализирания автори, аргументираното и критично отношение към релевантните изследвания, както и посочените по-горе приноси, убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Мария Здравкова Кирова образователната и научна степен „доктор по философия“.

София, 28.09.2020

(Проф. д-р Хараламби Паницидис)

